

Könyvszemle

Rédei Mária

**Mozgásban a világ.
A nemzetközi migráció földrajza**

ELTE Eötvös Kiadó. Budapest. 2007. 568 old.

A magyar szakirodalomban elsőként vállalkozott monográfia megírására a szerző, amikor összefoglalta a nemzetközi migráció térbeliségével kapcsolatos leglényegesebb tényeket, folyamatokat és összefüggéseket. A könyv első hat fejezetében általános vándorlási kérdésköröket tárgyal, ám az ötödik fejezet (Főbb trendek a világban) kivételével nem a földrajzi összefüggések kibontására helyezi a szerző a hangsúlyt, hanem a migráció fogalmi rendszerét és hatásait, a kényszer migrációt és az elit migrációt részletezi. Az ezt követő, a kontinensek migrációs viszonyait taglaló regionális rész a hetedik fejezettel (A migráció regionális jellemzői) kezdődik, mely a könyv második nagy részét alkotja. Összefoglalóan tekintem át fejezetenként a könyv tartalmát.

Az 1. fejezet (Bevezető gondolatok a migrációról) egy strukturálás nélküli esszé szerű gondolatfolyam, melyből kirajzolódnak a szerző migrációfelfogását tükröző lényeges gondolatok, azonban előfordulnak vitatható, bővebb kifejtést kívánó magvas megállapítások is. Példa a lényeglátó gondolatra: „Ellenmondásos az is, hogy manapság az emberek áramlása korlátozottabb, mint a gazdaság többi elemének áramlása.” Avagy: „A tér átalakulásának markáns elmélete, a fenntartható fejlődés” (10. old.).

A 2. fejezet a migráció fogalmi rendszerébe, statisztikájába és a migrációs politika té-

máiba szakszerűen vezeti be az olvasót. A gondolati kötések azonban nem mindig zökkenőmentesek, talán a terjengősség elkerülése miatti rövidítések következtében igen gyakoriak a rövid utalások a migrációs szakirodalomban közismert tényekre, melyeket a nem gyakorlott migrációkutatók (például egyetemi hallgatók) talán nem is értenek meg ezen írás alapján. Ebben a fejezetben jelenik meg az egész könyvön végigvonuló, nehezen védhető felfogás (avagy csak fogalmazásbeli probléma?), miszerint a migráció jelenségét, folyamatát cselekvőként (aktorként) értelmezi a szerző. (A 17. oldalon például így ír: „Ezzel a migráció az elvárásoknak megfelelően válogatást valósít meg”.)

A 3. fejezetben (A migráció hatásai) a demográfiai, gazdasági, szociokulturális és politikai következményekről szól a szerző. A hatásokról szóló fejezetet általában a monográfiák második felében, a tények és folyamatok kifejtését követően helyezik el a szerzők. E formabontó megoldásnak valószínűleg figyelemfelkeltő funkciója van. Mindenesetre úgy vélem, hogy a hatások kifejtése során a globális vonatkozású népességi és népesedési folyamatok kifejtése az egyik legmagasabb színvonalon megírt rész. A globális vonatkozások után logikusan az európai uniós vonatkozások következnek, ha a 3.1.4. (Az EU-integrálódás kihívásai) alig egy oldalnyi szekcióban erről lenne szó. Nehezen érthető, hogy a 3.1.7. (A migráció hatása a munkaerőpiacra) és a 3.1.8. (A jövedelem és a foglalkoztatás összefüggése) szekciókat miért a demográfiai hatások alfejezetben tárgyalja a szerző, hiszen a következő, a 3.2. (A migráció gazdasági elmélete) alfejezet témája a

gazdasággal kapcsolatos, mely a vonatkozó szakirodalom alapján készített korrekt és érthető összefoglalás. A szerző – mint általában a könyv egészében – itt sem rejti véka alá véleményét. Erre egy példa: „A nagyobb munkavállalástékot a minimálbér lejjebb vitelével lehetne módosítani, így a több jövedelemmel rendelkezők által igénybe vett szolgáltatások aránya nőne.” A 3.3. fejezetet (A folyamat irányítása) a migrációs politikák egyes vonatkozásairól szól, melyek közül a szerző az állami migrációs politika aspektusát emeli ki. E helyt azonban rá kell mutatnom bizonyos aránytalanságokra. A 3.4. fejezetet (A Berni Kezdeményezés) újra migrációs politikai vonatkozásokat tárgyal. A kezdeményezés gondolati újdonsága vitathatatlan, azonban sem világpolitikai jelentőségénél, sem utóéleténél fogva nem érdemes olyan terjedelemben tárgyalni a Berni Kezdeményezést, mint például a menekültkérdés egészét (lásd a 4. fejezetet). A 3.5. fejezetet (Internal brain drain – belső agyelszívás) a szerző 1990-es évekig viszonyuló kutatási témája volt Magyarország vonatkozásában. A recenzens véleménye szerint azonban a belső agyelszívás tematikailag nem illik a nemzetközi migráció földrajzát globális mértetekben tárgyaló kötetbe.

A migráció demográfiai hatásainak tárgyalása mellett a „Hazautalások a világban” című 3.7. fejezet sok újdonsággal szolgál a hazai olvasónak. Egyedülálló részletzettségben ismerhetjük meg a globális tőkeáramlások részeként értelmezett migráns munkavállalók hazautalásait. A korábban sokszor nehézkes mondatok után e helyütt jól megírt szöveggel van dolgunk, melyben a fő folyamatokat logikus térbeli rendben és lényeglátóan emelte ki a szerző. Megemlítem, hogy az agyelszívás problematikáját a 3.8. fejezetben (A migráció szociokulturális hatásai) is tárgyalja, csakúgy, mint a 3.7.4. szekcióban (A hazautalás és a brain drain összefüggése Afrikában). Az ismerető célszerűbbnek találta volna, ha a szerző, a

hazautalások problémájához hasonlóan, egy egész alfejezetet szán az agyelszívás problematikájának is. A 7. „megafejezetben” (A migráció regionális jellemzői) – amely egyben a könyv második nagy egysége –, a hazautalások, az agyelszívás, a magasan képzettek mozgása és a diákok vándorlása kontinensenként következetesen végigelemzett témák.

A 4. fejezetben (Humanitárius feladatok) a kényszervándorlások egy speciális formáját, a menekültproblémát – a bőséges nemzetközi és hazai szakirodalom ellenére – meglehetősen szűkszavúan érinti a szerző. Véleményem szerint sajátos térbeli vonatkozások miatt ki lehetett volna bontani, sőt részletesen ki kellett volna fejteni ezt a témát.

Újra szerkezeti kérdéseket vetek fel, amikor megemlítem, hogy az 5. fejezet (Főbb trendek a világban) lehetne egyfajta részösszefoglalása az addig tárgyalt témáknak és egyfajta bevezetése a könyv második részének, a 7. fejezetnek, ha nem ékelődne közéjük a 6. (Képzettek mozgása) fejezet. Az 5. fejezet utózöngéje a korábban tárgyalt agyelszívás témának és előhírnöke a 6. fejezet újdonságának, a diákmigrációnak, melyet a szerző, nagyon helyesen, a magasan képzettek mozgásának növekedését valószínűsítő tényezőként fog fel, és e helyen eredeti kutatási eredményeket közöl.

A 7. fejezet (A migráció regionális jellemzői) több mint kettőszáz oldala önálló könyvként is megállná a helyét. A magyar olvasók számára kevésbé ismert Afrika és Ázsia földrészek kerültek a regionális tárgyalás elejére. Nagy erénye ennek a fejezetnek, hogy a szerző nem merült el az országok egyediségét taglaló részletekben, hanem típusországok bemutatásával mutatott rá a földrészek migrációs nagyrégióinak jellegzetességeire. A szerző szövegét gyakran illusztrálják idézett újságcikkek, melyek élettel töltik meg az írást. Zavaró tényező azonban, hogy az afrikai alfejezet egyszintű címhierarchiája nem felel meg a tartalomnak. Egyiptom, a Zöld-foki-

szigetek vagy Kenya példáján migrációs típusokat mutat be Afrikában, ahogy Kína, Oroszország és Törökország folyamatait Ázsiában. Az ismertetés írójában némi hiányérzet alakult ki India, Japán és Indonézia kimaradása miatt, azonban elismerem, hogy a teljes spektrum felvázolása több szerző többéves munkáját igényli. Afrika és Ázsia esetében a hazautalások, az agyelszívás és a képzettek mozgása területi jellegzetességeinek tárgyalását következetesen elvégezte a szerző. A 7.3. alfejezetben (Az európai migrációs folyamatok) csak a migrációs politika volt az országról országra vezérfonalként végighúzó közös téma, azonban sok egyéb, a többi kontinensnél részletesen kifejtett tematika (hazautalások, az agyelszívás, a magasan képzettek mozgása és a diákok vándorlása) szisztematikus tárgyalása nem történt meg.

Mivel az ismertetett mű a nemzetközi migráció földrajzával foglalkozó első magyar nyelvű könyv ezért – véleményem szerint – a magyar vonatkozások tizenegy oldalnál részletesebb kifejtést igényeltek volna. A 7.4. alfejezetben (A nagybefogadó államok) Amerikát és Ausztráliát tárgyalja a szerző a migrációs politikailag releváns témák bemutatásán keresztül.

A 8., befejező fejezet (Speciális vonatkozások) négy oldalnyi terjedelme aránytalanul rö-

vid. Vélhetően a könyv lektorának inspirálására született egy teljes fejezet a migráció általános biztonsági vonatkozásainak kiemelésére.

A terjedelmes könyv a szerző sokévi munkájának gyümölcse. A lektorálás minden bizonnyal nem volt könnyű feladat, hiszen a recenzio írója is hosszadalmasan foglalkozott a közel hatszáz oldalas könyv áttanulmányozásával. Az időbőség kiváltsága felgyorsult világunkban keveseknek adatik meg. Emiatt javaslom az egyébként mérsékelt áron forgalmazott könyv jövőbeli kettébontását, a professzionális olvasószervezői munka mellőzésének elkerülését, és az eredetileg színes ábrák és térképek fekete-fehérítéséből származó nehezen értelmezhető illusztrációk újraserkesztését vagy színesben közlését.

A monográfia megírásakor a szerző igen nagy fába vágta fejszójét. Ez a könyv e tisztelettel parancsoló vállalkozás első eredményeit tartalmazza. A nagy valószínűséggel megjelenő további kiadásokat megelőző munkálatok megszervezése a könyv írója előtt álló újabb kihívás.

Dr. Illés Sándor,

a KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének
főmunkatársa
E-mail: illes@demografia.hu

Folyóiratszemle

Deggau, M.:

A földterület hasznosítása

(Nutzung der Bodenfläche.) – *Wirtschaft und Statistik*. 2006. 3. sz. 212–219. old.

A tanulmány elérhető: www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Publikationen/Querschnittsveroeffentlichungen/WirtschaftStatistik/LandForstwirtschaft/Nutzungbodenflaeche,property=file.pdf

A levegő és a víz mellett a föld szintén központi jelentőséggel bír a környezetpolitikában. A német szövetségi kormány szerint alig van olyan témakör, amely ne lenne komplex ökológiai, ökonomiai vagy társadalmi összefüggésben azzal a mindennapi közeggel, amelyben élünk. Ugyanakkor a levegőhöz és a vízhez hasonlóan a talaj erőforrásai korlátozottak. A települési és közlekedési felületek nö-

Megjegyzés. A Folyóiratszemplét a KSH Könyvtár és Levéltára (Rettich Béla) állítja össze.